

SKULPTURA RANOKRŠĆANSKE CRKVE IZ CASTELLUMA NA OTOČIĆU OSINJU NA UŠĆU NERETVE

Jasna Jeličić-Radonić

UDK 73.033.1 (497.5 Osinj) "05"
904 (497.5 Osinj) "652"
Izvorni znanstveni rad
Jasna Jeličić-Radonić
Uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine
Konzervatorski odjel - Split

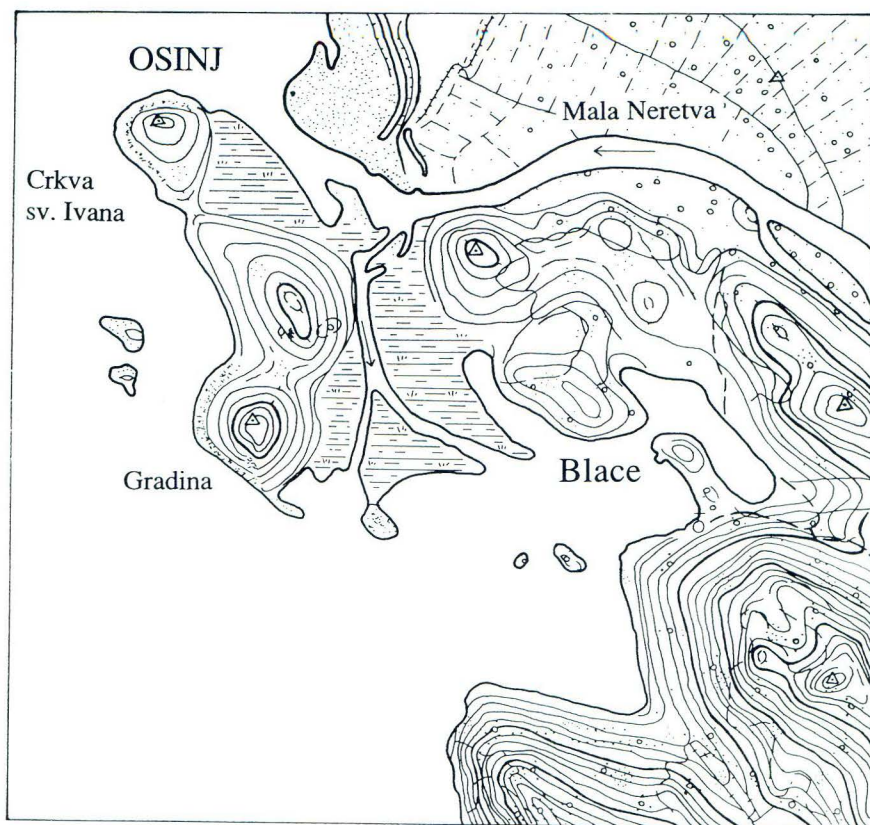
Za vrijeme Justinijanove rekonkviste na otočiću Osinju, odakle sa mogao kontrolirati pristup delti Neretve i pomorski plovni put, podignuta je kasnoantička utvrda s ranokršćanskom crkvom. Nedavno su pronađeni dobro sačuvani elementi liturgijskog namještaja crkvene građevine. Autorica analizom skulpture ukrašene geometriziranom kršćanskom simbolikom prepoznaje utjecaje različitih klesarskih radionica svojstvenih sredini 6. st.

Na ušću rukavca tzv. Male Neretve, koja se kod Opuzena odvaja od glavne matice i ulijeva u more, nalazi se otočić Osinj. U zapadnom je znatno nižem dijelu otoka uvala pogodna za pristanište, gdje je sagrađena kasnosrednjovjekovna crkvice sv. Ivana. Odatle vodi prirodni put prema brežuljku Gradini (76 m) koji se uzdiže nad istočnom stranom otoka i dominira okolnim područjem. Po hrptu brežuljka vidljivi su imponantni ostaci zidova utvrde.

Visoko sačuvane zidove "kaštela kojemu se ne zna ni doba podizanja ni povijesno ime" prvi je zamijetio i objavio don R. Jerković. On je obišao lokalitet i napravio skicu tlocrta utvrde i crkve unutar nje. Crkvenu građevinu smatrao je starijom od kaštela i pripisao je ranokršćanskom dobu.¹

Tijekom ljetnih mjeseci 1980. godine župnik fra Petar Sikavica započeo je, pod nadzorom stručnjaka Regionalnog zavoda, popravljati crkvu sv. Ivana. Prilikom zaštitnih konzervatorskih radova otkriveni su ulomci ranokršćanskog crkvenog namještaja, kao spolije ugrađeni u zidove kasnosrednjovjekovne crkve. Pronađeni su ulomci pluteja i pilastra oltarne pregrade, stupova i baza stupova, dijelovi kamenih posuda. Nalazi su vjerojatno bili doneseni s gradinske ranokršćanske crkve, te smo obišli utvrdu i tu raniju crkvenu građevinu. Na

¹ R. Jerković, Otok Osinj na ušću Neretve, kaštel i crkva sa samostanom na njemu, Napredak, Sarajevo 1942, 155 i d.

Položaj otočića Osinja na ušću Neretve

pojednim su mjestima dobro sačuvani zidovi utvrde, premda pokriveni raslinjem, pokazivali jasnu strukturu i tehniku zidanja svojstvenu kasnoantičkoj gradnji. Izvedeni su od priklesanog kamena pomoću oplata s povremenim vodoravnim poravnanjima od opeka. Utvrda je pravokutnog oblika i prati konfiguraciju terena. Na istočnoj strani, gdje se teren strmo spušta prema moru, vidljive su četverokutne kule koje izbijaju iz zidnog plašta utvrde. Te istaknute fortifikacijske elemente ucrtao je već don R. Jerković na svoju skicu.

Unutar utvrde razabiru se ostaci zidova više građevina. Na zaravnjenom središnjem dijelu ističe se ranokršćanska crkva. To je jednobrodna crkvena građevina s nartekсом i istaknutom polukružnom apsidom na začelju. S vanjske je strane apsida pojačana kontraforima između kojih su prozorski otvori. Tri prozora sačuvana su gotovo u punoj visini. Uzduž bočnih zidova pružaju se po dvije prostorije koje su obuhvaćene zajedničkim krovom s glavnom ladom. U dužoj prostoriji s južne strane nalazila se cisterna, što jasno pokazuje premaži hidraulične žbuke.

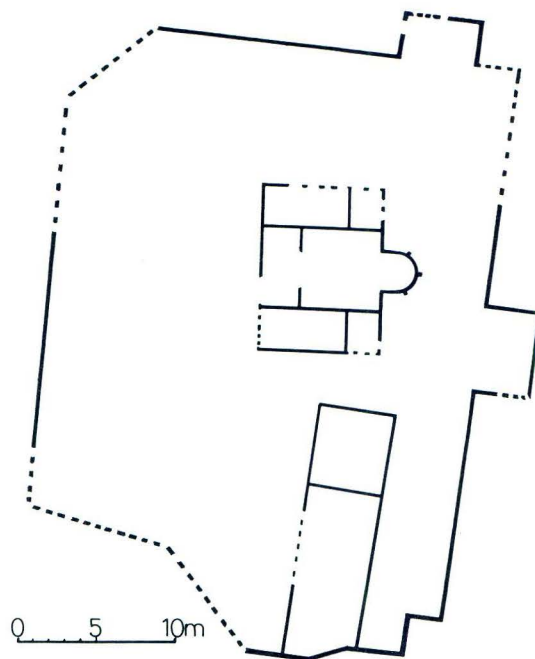
Pogled na brežuljak Gradinu na istočnoj strani otočića

Zapadno od ranokršćanske crkve naziru se prekriveni raslinjem zidovi nekih građevina, te obrađeni kameni ulomci, mnoštvo tegula, ulomaka amfora i sl. Na tlocrtu don R. Jerkovića ucrtan je izduženi pravokutni objekt s južne strane crkve, a sastojao se od dvije prostorije.²

Prilikom čišćenja terena ljeti 1985. godine fra Petar Sikavica naišao je na izradene klesane kamenove. Otkrio je dio kamene baze oltarne pregrade pored koje su ležali ulomci pluteja i pilastara. O novim nalazima obavijestio je stručnjake Regionalnog zavoda koji su obišli teren i izradili dokumentaciju.

Dakle, unutar kasnoantičke utvrde na brežuljku Gradini sagrađena je ranokršćanska crkva tzv. složenog oblika. To je jednobrodna građevina s narteksom i bočnim prostorijama. Pomoćne prostorije obuhvaćene su zajedničkim krovom, što izvana stvara oblik trobrodne bazilike. Prostor svetišta je odvojen oltarnom pregradom koja je bila položena na kamenoj bazi. Otkriven je dio tih kamenih greda s četvrtastim utorima za nasad pilastara i izduženim žljebovima za prihvat pluteja. Po toj shemi točno je označen raspored pregradnih ploča i glavnog ulaza odnosno bočnih ulaza u prezbiterij. Na prednjoj su strani bila dva pluteja postavljena između pilastara. Sa strana je bio po jedan uži plutej, također

² *Isti*, Otok Osinj na ušću Neretve, o. c.; *J. Jeličić*, Narteks u ranokršćanskoj arhitekturi na području istočnog Jadrana, PPUD 23, Split 1983, 26-27, bilješka 50; *Z. Gunjača*, Kasnoantička fortifikacijska arhitektura na istočnojadranskom priobalju i otocima, Obrambeni sistemi u praistoriji i antici na tlu Jugoslavije, Novi Sad 1986, 125, sl. 1-2, T. XVI, XXI/1.

Skica kasnoantičke utvrde s ranokršćanskom crkvom (prema R. Jerkoviću)

učvršćen pilastrima. Na kraju bočnog ulaza, pored ramena apside, postavljen je još jedan pilastar. Na taj su način bočni ulazi bili uokvireni pilastrima zbog lakšeg prihvaćanja gornje grede.

Od ulomaka pluteja koji su bili uzidani kao spolije u kasnosrednjovjekovnu crkvu sv. Ivana ili otkriveni unutar svetišta ranokršćanske crkve na Gradini moglo se spojiti više pregradnih ploča.

Prvom pluteju pripadali bi ulomci (1,2,3) koji se dijelom spajaju i tvore ploču obrubljenu jednostavnom višeslojnom profilacijom. Na glavnom polju je izveden poznati motiv Kristova monograma i križa u krugu kojeg dijele na osam segmenata. Isječci kruga ukrašeni su polukrugovima, što podsjeća na "dno košare". Kristov monogram i krakovi križa izlaze iz okvira kruga i pružaju se do uglova, odnosno profilirane bordure. Drugi plutej (4,5), pronađen na bazi oltarne pregrade, istog je simboličkog motiva. S obzirom na mjesto nalaza, vjerojatno je pripadao prednjoj strani oltarne pregrade i tvorio par prethodnome. Ova druga pregradna ploča neznatno se razlikuje u završecima hasti Kristova monograma koji se izvan kruga blago proširuju u obliku trokuta.

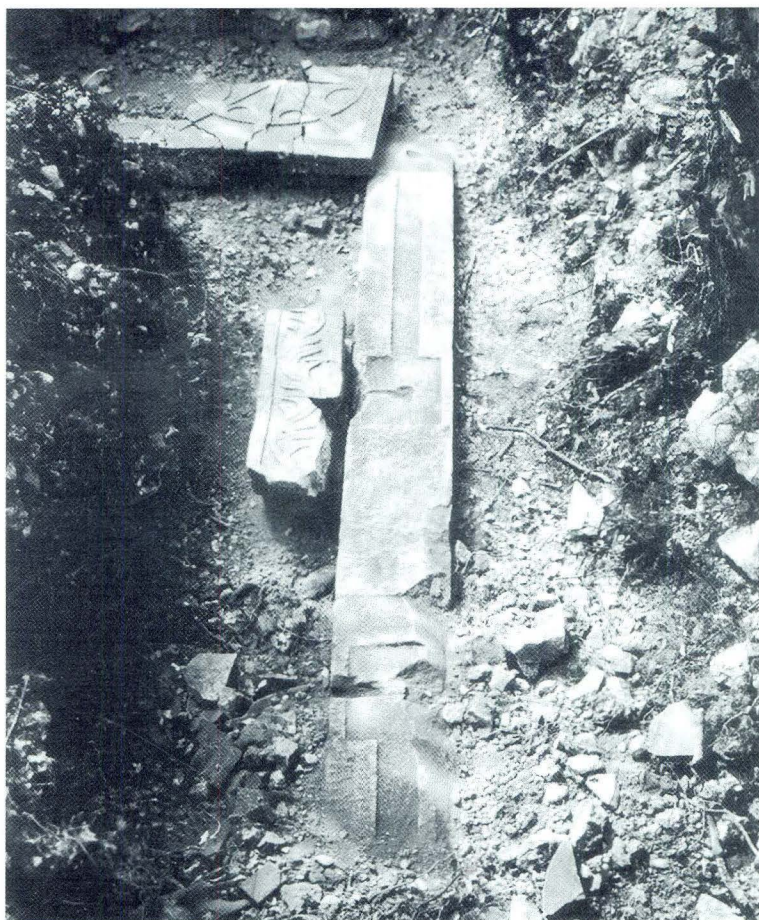
Treći je plutej (6) nešto uži i pripadao je prema mjestu nalaza južnoj bočnoj strani oltarne pregrade. Premda je sačuvan ulomak nešto veći od četvrtine pregradne ploče, može mu se rekonstruirati izgled. Glavno ornamentarno

Ostaci zidova apside ranokršćanske crkve

polje uokvireno je jednostavnom rubnom profilacijom. U središtu je križ upisan u romb. Iz stranica romba izvijaju se kružnice koje ispunjaju četiri prazna ugaona prostora. Geometrijski ornament izveden je od dvoprute trake. S druge, sjeverne bočne strane oltarne pregrade vjerojatno se nalazio plutej slične kršćanske simbolike, što proizlazi iz sačuvanog ulomka s dijelom ornamenta (7). To je ugaoni dio kamene ploče s rubnom profilacijom i početkom dvoprute kružnice koja izlazi iz stranice romba. Unutar romba vjerojatno je bio u plitkom reljefu uklesan križ. Oltarna pregrada očito se sastojala od po dva pluteja s istim simboličnim prikazima Krista. Na prednjoj strani su nešto šire kamene ploče s Kristovim monogramima i križem, dok su one bočne samo s križem upisanim u rombove s kružnicama od dvoprutih traka.

Prvi složeniji motiv Kristove simbolike vrlo je često primijenjen na plutejima mnogih ranokršćanskih crkava salonitanskog kulturnog kruga. To je u prvom redu cemeterijalna bazilika na Manastirinama koja je sredinom 6. st. preuređena, i tada se pred ulazom u svetište podiže počasna solea s pregradnim pločama. Uglavnom je prisutna geometrijska ornamentika simboličkih prikaza Krista, te je na jednoj pregradnoj ploči izveden Kristov monogram i križ u krugu, tzv. tip "dna košare". U njegovom središtu još je jedan krug s ponovno istaknutim Kristovim monogramom i križem s hastama čiji su završeci trokutasto oblikovani. Svi su ornamentalni elementi izrađeni od dvoprute trake. Cijeli niz oltarnih pregrada bračkih ranokršćanskih crkava, poput one u Lovrečini, Postirima, Mirju, ima identičan simboličan motiv i pripada 6. stoljeću. U ranokršćanskom kompleksu dvojnih crkava podignutih sredinom 6. st. u Starom Gradu na Hvaru otkopan je u južnoj crkvi ulomak pluteja s tim simboličnim motivom. U Živogošću na Makarskom primorju pronađen ulomak pluteja s

Baza oltarne pregrade s ulomcima pluteja i pilastra

istom Kristovom simbolikom. Oltarna pregrada u ranokršćanskim dvojnim crkvama na Sustipanu u Sumpetru kod Jesenica pokazuje sličnu varijantu tog motiva. Na jednoj se pregradnoj ploči glavna ornamentalna kompozicija sastoji od četiri identična elementa Kristova monograma i križa u krugu, ali znatno smanjenih dimenzija. U južnoj crkvi ranokršćanskog kompleksa iz 6. st. u Srimi također je prisutan sličan motiv, no znatno bogatije izrađen. U unutrašnjosti rimske provincije Dalmacije, npr. u Založju, primijenjena je identična simbolika Krista. Motiv je, dakle, vrlo raširen i izrađen u dvije varijante. Naime, ponekad je ornament perforiran ili uklesan u punoj plohi ploče. Novijim arheološkim istraživanjima ne samo bračkih ranokršćanskih crkava već i šire, prilikom kojih je petrografski analiziran kamen od kojega su izrađeni pluteji s navedenim simboličnim prikazima Kristova monograma i križa, može se zaključiti da je intenzivno upotrebljavan brački bituminozni vapnenac. Upravo je tijekom 6. st. došlo do naglog uspona bračkih klesarskih radionica koje su eksportirale svoje kle-

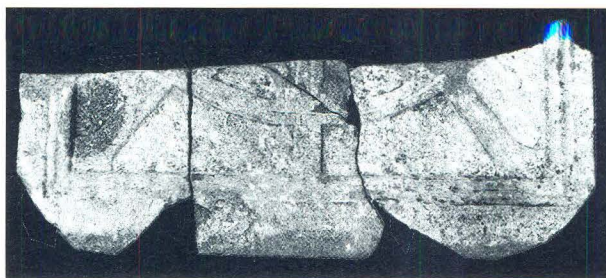
sarske proizvode uzduž cijelog Jadrana. U tom smislu možda se može navesti prisutnost slično ukrašenog pluteja u ravenatskoj crkvi S. Agata Maggiore, što je zasad na tom području rijetkost i pokazuje značenje domaćih radionica iz kojih je vjerojatno proizišla ova varijanta motiva Kristove simbolike. Strogo geometrizirani način izražavanja i koncipiranja simbolične ornamentike prikladan je duhu vremena, sredini 6. st., kada se jasno ističe značaj najvažnijeg motiva kršćanske doktrine - Uskrsnuća Kristova. Kombinacija križa i Kristova monograma, kojom je razdijeljen krug na osam segmenata, jasno naglašava simboliku broja 8, osmi dan Velikog tjedna, dan Kristova Uskrsnuća.³

To se vidi posebno u koncepciji Kristove simbolike prikazane na druga dva pluteja oltarne pregrade osinjske crkve. Tu je još više pojednostavnjen motiv križa u prvom planu upisan u romb s četiri kružnice. Bogatija varijanta sličnog prikaza otkrivena je na pluteju oltarne pregrade južne crkve ranokršćanskog kompleksa u Srimi. U središtu kamene ploče uokvirene sasvim jednostavnom profilacijom izveden je romb s upisanim križem stiliziranim biljnim motivima. Krakovi križa su u obliku latica, dok je u sredini i slobodnim prostorima u plitkom reljefu izrađeno pet cvjetova s osam razdjelnih elemenata. Iz stranica romba izvijaju se krugovi u kojima su latinski križevi prošireni hasta na krajevima. Očita je simbolika brojeva 4 i 8 koja proizlazi iz kompozicije različito složenih simboličkih elemenata. Identična ideja iznesena je u gornjem dijelu ploče propovjedaonice iz iste južne crkve. Unutar romba smješten je osmerolatičan cvijet s naglašenom osmeročlanom jezgrom. Iz stranica romba izvijaju se četiri kruga s četverolatičnim cvjetovima. Križ, osnovni simbol kršćanske doktrine, koji izražava Uskrsnuće Kristovo može biti prikazan na više načina. U primjerima srimskih oltarnih pregradnih ploča ili onih propovjedaonice iskazan je kroz broj 8. Četiri kružnice ispunjaju uglove pluteja i mogu biti ispunjene križevima ili četverolatičnim cvjetovima, kao na srimskim primjerima, ili sasvim prazni, u slučaju osinjskih pluteja, naglašavaju simbolički smisao broja 4, što se u prvom redu odnose na 4 evanđelista, četiri Kristova učenika koji su navijestili "dobru vijest" Kristova učenja.⁴

Drugi je element oltarne pregrade pilastar s biljnim ukrasom na prednjoj strani. Tu je u plitkom reljefu izrađena vitica s trolisno koncipiranim listovima koji ispunjaju površine između polukružnih povijanja stabljike. To su vjerojatno stilizirani akantusovi listovi. S obzirom na položaj dvaju utora za prihvaćanje pluteja i mjesto nalaza, jasno je njegovo izvorno mjesto - južni ugao oltarne pregrade. Slično ukrašeni pilastri otkriveni su na širem naronitanskom području, u unutrašnjosti rimske provincije Dalmacije. Pilastri oltarnih pregrada ranokršćanske bazilike u Žitomislićima, Založju, Potocima, Dabravini - slično

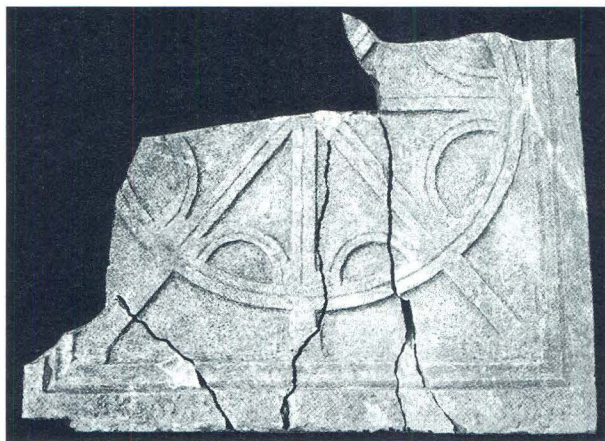
³ Forsch. in Salona II, 24, Abb. 20; J. Belamarić, R. Bužančić, D. Domančić, J. Jeličić-Radonić, V. Kovačić, Ranokršćanski spomenici otoka Brača, Split 1994, 28 id.; J. Jeličić-Radonić, Ranokršćanske dvojne crkve u Starom Gradu na Hvaru, Split 1994, 48-55; Z. Gunjača, Srima, kompleks kasnoantičke sakralne arhitekture, Katalog 156. povremene izložbe Muzeja grada Šibenika, Šibenik 1985; Đ. Basler, Arhitektura kasnoantičkog doba u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1972, 120-125, sl. 132-134; P. Angiolini Martinelli, "Corpus" della scultura paleocristiana bizantina ed altomedioevale I, Roma 1968, 55, no 71.

⁴ Z. Gunjača, Srima, kompleks kasnoantičke sakralne arhitekture, Katalog 156. povremene izložbe Muzeja grada Šibenika.

Ulomci pluteja

su koncipiranih ukrasa s povijenim stabljikama s listovima vinove loze ili grozdovima.⁵ U pojedinim primjercima stabljike izlaze iz posuda tipa kantarosa ili iz ravne plohe, kao u Osinju. Pilastri s naglašenim stiliziranim biljnim ornamentima, koji ponekad prelaze u potpunu geometrizaciju, primjenjivani su u oltarnim pregradama ranokršćanskih građevina određenog područja. U tom smislu možda se može njihova proizvodnja povezati s klesarskim radionicama koje gravitiraju obližnjem gradskom centru Naroni, odakle su se transportirali u neposrednu i dalju okolinu odnosno širili kulturni utjecaji. Naime, svi ti motivi uklesani su u vrlo plitki reljef. Općenito je ranokršćanska skulptura unutrašnjosti rimske provincije Dalmacije izrađena od vrlo mekih laporastih vrsta kamena vapnenca koji omogućuje lako oblikovanje, ukrašena tom ornamentikom. Stoga je

Ulomci pluteja

osinjski pilastar nastao pod utjecajem lokalnih radionica, koje su na taj način ukrašavale crkveni namještaj, za razliku od salonitanskoga kulturnog kruga gdje je zasad sasvim nepoznat.⁶

⁵ T. Andelić, Kasnoantička dvojna bazilika u Žitomisljima kod Mostara, GZM XXXII, Sarajevo 1978, 293-330.

⁶ J. Jeličić, Tragovi ranokršćanske arhitekture od izvora do ušća rijeke Cetine, Cetinska krajina od prehistorije do dolaska Turaka, Split 1984,

Iznad pilastra dizao se stup koji je završavao kapitelom. Otkriven je samo gornji dio kapitela (11) koji po dimenzijama odgovara stupu oltarne pregrade. Njegov kalathos ukrašen je stiliziranim listovima koji se blago izvijaju prema bridovima. Na gornjoj plohi imao je udubinu za učvršćenje grede oltarne pregrade.

Osim toga, na vidjelo su izišla dva ulomka kamenih ploča s višeslojnom rubnom profilacijom (8,9), ulomak stupa, baza stupa i dio jednog pilastra s tri žlijeba.

Ranokršćanska skulptura crkvenog namještaja u svetištu pokazuje odlike svoga vremena. Strogo geometrijski koncipirani ukrasi Kristova monograma i križa poput slikovanog pisma prenose poruke kršćanima osiguravajući s Kristovim uskrnućem vječni život. Ta posljednja razvojna faza ranokršćanske skulpture, kada dolazi do izražaja geometrizacija kršćanske simbolike, svojstvena je sredini 6. st. Skulptura oltarne pregrade ranokršćanske crkve u Osinju proizišla je iz domaćih klesarskih radionica i pokazuje utjecaje dvaju kulturnih krugova. Na plutejima su izrađeni poznati motivi bračkih radionica koje u okrilju salonitanske masovne produkcije opremaju brojne ranokršćanske građevine duž Jadrana.⁷ Druga struja usmjerena naronitanskom središtu ostavila je trag na dekoraciji osinjskog pilastra. Nije neobično da se pred ulazom u deltu Neretve na vrhu otočića Osinja, odakle se kontrolira pristup ne samo rijeci već i pomorskom plovnom putu, miješaju utjecaji, što to jasno pokazuje skulptura ranokršćanske crkve podignute unutar ranobizantske utvrde za vrijeme Justinijanove rekonkviste.

Katalog crkvenog namještaja:

1. Ulomak pluteja

Materijal: vapnenac

Dimenzije: 52 x 27 x 6-10 cm

Položaj nalaza: uzidan kao spolija u kornižu apside crkve sv. Ivana

Opis: Rubni ulomak pluteja s jednostavno profiliranom bordurom i početkom geometrijskog ornamenta Kristova monograma koji je ukrašavao glavno polje.

Usporedbe: Salona-Manastirine, Brač-Lovrečina, Mirje, Hvar-Stari Grad, Sumpetar-Jesenice, Srma, Založje, Ravena

Datacija: sredina 6. st.

2. Ulomak pluteja

Materijal: vapnenac

Dimenzije: 39,5 x 32 x 6-10 cm

Položaj nalaza: uzidan kao spolija u nišu pred pročeljem sjevernog objekta pored crkve sv. Ivana

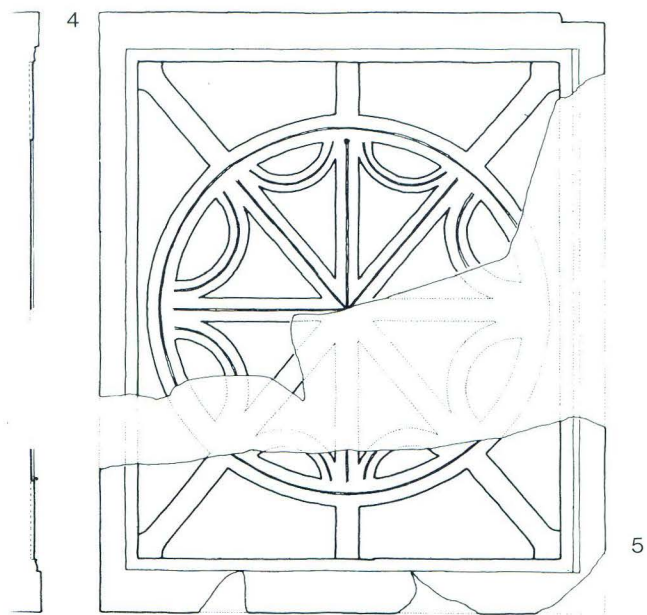
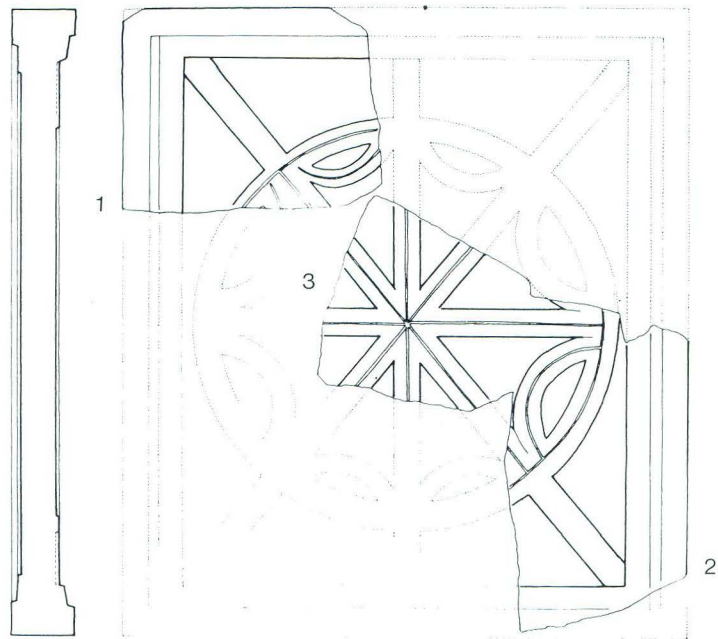
Opis: Rubni ulomak pluteja s jednostavno profiliranom bordurom i početkom geometrijskog ornamenta Kristova monograma koji je ukrašavao glavno polje.

Usporedbe: Salona-Manastirine, Brač-Lovrečina, Mirje, Hvar-Stari Grad, Sumpetar -Jesenice, Srma, Založje, Ravena

Datacija: sredina 6. st.

⁷ J. Jeličić-Radonić, Ranokršćanske dvojne crkve u Starom Gradu na Hvaru, 52-53.

* Crteže rekonstrukcija pluteja, baze oltarne pregrade i grafičke rekonstrukcije izgleda oltarne pregrade izradio je gospodin Branko Pender na čemu se srdačno zahvaljujem.

Rekonstrukcije pluteja (I/1, 2, 3; II/4, 5)

3. Ulomak pluteja

Materijal: vapnenac

Dimenzije: 32 x 31 x 6 cm

Položaj nalaza: uzidan kao spolija u pročelni zid crkve sv. Ivana

Opis: Središnji dio pluteja odlomljen sa svih strana. Izvedeni su zrakasti pravolinijski ornamenti Kristova monograma.

Usporedbe: Salona-Manastirine, Brač-Lovrečina, Mirje, Hvar-Stari Grad, Sumpetar -Jesenice, Srma, Založje, Ravena

Datacija: sredina 6. st.

4. Ulomak pluteja

Materijal: vapnenac

Dimenzije: 78,5 x 61,5 x 7,5-8 cm

Položaj nalaza: položen na sjevernoj gredi baze oltarne pregrade ranokršćanske crkve unutar utvrde na Gradini

Opis: Gornji dio pluteja spojen od više ulomaka s jednostavno profiliranom bordurom i žlijebom u uglu za nasad u utor pilastra. Središnje polje ukrašavao je geometrijski ornament Kristova monograma.

Usporedbe: Salona-Manastirine, Brač-Lovrečina, Mirje, Hvar-Stari Grad, Sumpetar -Jesenice, Srma, Založje, Ravena

Datacija: sredina 6. st.

Bibliografija: J. Jeličić-Radonić, Ranokršćanske dvojne crkve u Starom Gradu na Hvaru, Split 1994, 48-51.

5. Ulomak pluteja

Materijal: vapnenac

Dimenzije: 77 x 27 x 8 cm

Položaj nalaza: pored kamene baze oltarne pregrade ranokršćanske crkve unutar utvrde na Gradini

Opis: Rubni dio pluteja sastavljen od tri ulomka. Jednostavno profilirana bordura uokviruje središnje polje na kojem je izrađen početak geometrijskog ornamenta Kristova monograma.

Usporedbe: Salona-Manastirine, Brač-Lovrečina, Mirje, Hvar-Stari Grad, Sumpetar -Jesenice, Srma, Založje, Ravena

Datacija: sredina 6. st.

Bibliografija: J. Jeličić-Radonić, Ranokršćanske dvojne crkve u Starom Gradu na Hvaru, Split 1994, 48-51.

6. Ulomak pluteja

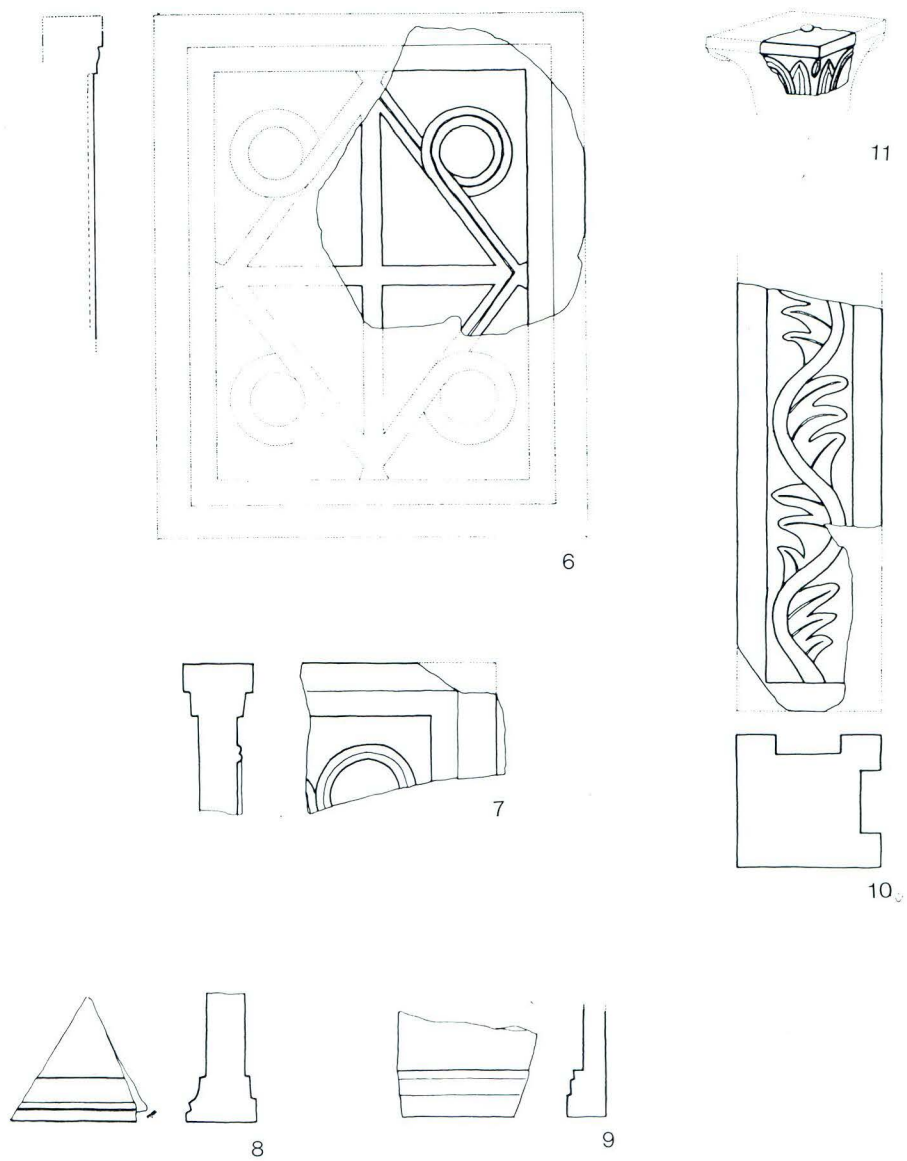
Materijal: vapnenac

Dimenzije: 49 x 43 x 9-9,5 cm

Položaj nalaza: pored kamene baze oltarne pregrade ranokršćanske crkve unutar utvrde na Gradini

Opis: Ugaoni dio pluteja sastavljen od tri ulomka. Jednostavno profilirana bordura sačuvana sa dvije strane uokviruje središnje polje ukrašeno geometrijskom ornamentikom. Po sredini je u plitkom reljefu izrađen križ upisan u romb iz čijih stranica se izvijaju kružnice u obliku profilirane trake.

Datacija: sredina 6. st.

Rekonstrukcija pluteja (III/6), ulomak pluteja (7), ulomak ploče stola (8) i ulomak ploče (9),
 crtež pilastra i kapitela oltarne pregrade (10, 11)

7. Ulomak pluteja

Materijal: vapnenac

Dimenzije: 30 x 24 x 11 cm

Položaj nalaza: uzidan kao spolija u niši sjevernog zida s unutrašnje strane sjeverne građevine pored crkve sv. Ivana

Opis: Rubni ulomak pluteja s jednostavno profiliranom bordurom i početkom geometrijskog ornamenta središnjeg polja - dijela kružnice u obliku profilirane trake. Sa stražnje strane samo jednostavna rubna profilacija.

Datacija: sredina 6. st.

8. Ulomak ploče stola (?)

Materijal: vapnenac

Dimenzije: 22 x 20 x 4-11 cm

Položaj nalaza: uzidan kao spolija u istočni zid sjevernog objekta pored crkve sv. Ivana

Opis: Rubni ulomak s višeslojnom rubnom profilacijom s obje strane koja uokviruje znatno tanju središnju plohu.

Datacija: 6. st.

9. Ulomak ploče

Materijal: vapnenac

Dimenzije: 17 x 17 x 6,5 cm

Položaj nalaza: u svetištu ranokršćanske crkve unutar utvrde na Gradini

Opis: Ulomak ploče s višeslojnom profilacijom s jedne strane. Otraga ravno.

Datacija: 6 st.

10. Pilastar

Materijal: vapnenac

Dimenzije: 68 x 22 x 21 cm

Položaj nalaza: na kamenoj bazi oltarne pregrade ranokršćanske crkve unutar utvrde na Gradini

Opis: Ugaoni pilastar oltarne pregrade s reljefnim ukrasom biljne ornamentike na prednjoj strani. Cijelom visinom povija se stabljika s listovima. Na dvije strane su utori za nasad pluteja.

Datacija: 6. st.

11. Ulomak kapitela oltarne pregrade

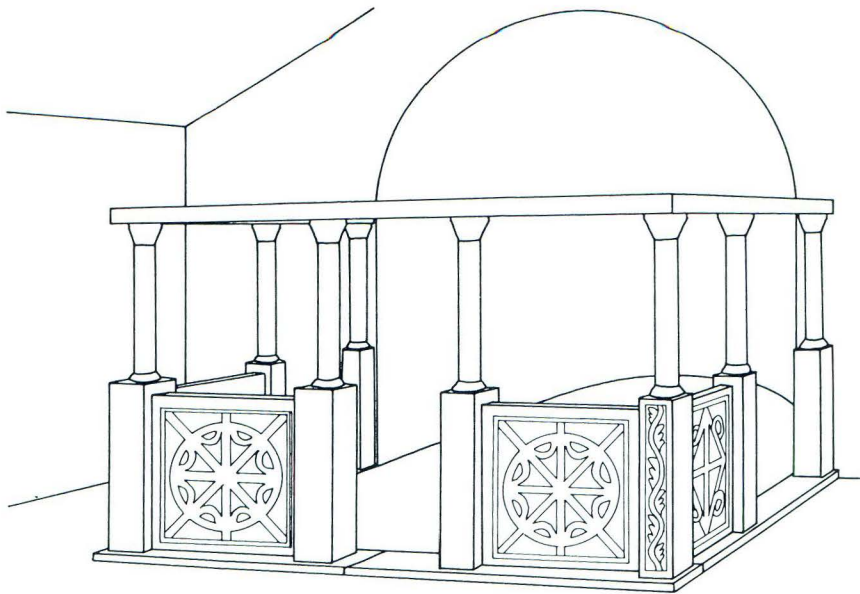
Materijal: vapnenac

Dimenzije: stranica 17 cm, vis. 9,5 cm

Položaj nalaza: svetište ranokršćanske crkve unutar utvrde na Gradini

Opis: Gornji dio kapitela s plitkim abakusom i stiliziranim akantusovim lišćem na uglovima kalatosa. Na gornjoj plohi udubina za učvršćenje kapitela.

Datacija: 6. st.

Grafička rekonstrukcija izgleda oltarne pregrade

12. Ulomak stupa oltarne pregrade

Materijal: vapnenac

Dimenzije: vis. 31, r=18 cm

Položaj nalaza: naden ispred crkve sv. Ivana

Opis: Dio trupa stupa, vjerojatno od oltarne pregrade.

Datacija: 6. st.

THE SCULPTURE OF THE EARLY CHRISTIAN CHURCH
IN CASTELLUM ON THE ISLET OF OSINJ AT THE MOUTH
OF THE NERETVA

Jasna Jeličić-Radonić

The islet of Osinj at the head of the so-called Little Neretva which parts from the main Neretva river near Opuzen. The late Medieval church of St. John was built in a bay with a small harbour in the western, lower, section of the island. A path leads to Gradina hill (76 m) which rises above the eastern side of the island and dominates the surrounding area. This was the site of a late antique fort with an early Christian church.

Conservation work on St. John's in 1980 revealed pieces of the early Christian interior furnishings built into the walls of the late Medieval church. Fragments of the slabs and pilasters of the chancel screen, of shafts and bases columns, and of stone vessels were also uncovered. When the Gradina terrain was cleared in 1985, a section of the stone base of the chancel screen was discovered slabs and pilasters lying near it. Preserved square mortices for the placement of the pilasters and the longitudinal grooves for the slabs show the exact distribution of the elements of the chancel screen and the entrance to the presbytery. The remains of the slabs found in both churches were sufficient to reconstruct several sections of the chancel screen.

The chancel screen was obviously composed of two pairs of slabs with the same symbolic representations of Christ. The front side had slightly wider stone slabs showing monograms of Christ and the cross, while lateral slabs had only crosses inscribed in rhombuses and circles with double bands.

The early Christian sculpture of the presbytery is characteristic of its time, as strictly geometrical representation of Christian symbolism was typical of the middle of the 6th century. The chancel screen in early Christian church in Osinj was produced in local workshops. The sculpture displays the influence of two cultural circles: the slabs show the characteristic motifs of the Brač workshops influenced by the mass production work of the Salona region, which supplied many of the early Christian edifices throughout the length of the Adriatic. The influence of Narona left traces in the decoration of the pilaster found in Osinj. It is not uncommon to find a multiplicity of stylistic influences at the head of the Neretva delta, on the top of the island of Osinj, whence access to the river and to sea going routes could be controlled. This divergence of styles is clearly reflected in the design of the sculpture found in this early Christian church, which was constructed within a Byzantine fort at the time of Justinian's reconquest.